

Arkeol. os. 380/25. 11.1998

HOLLOLA SALPAKANGAS KEINOKARTANO

Arkeologinen pelastuskaivaus 14.7.1998

Hannu Poutiainen

Lahden kaupunginmuseo

1998

SISÄLLYS

Sivu

1. Kohde	1
2. Johdanto	2
3. Mittaus- ja kaivausmenetelmät	3
4. Havainnot ja näytteet	5
5. Yhteenveto ja tulkinta	8

Liitteet:

mustavalkokuvalettelo

negatiiviletelo

dialletelo

yleiskartta

taso- ja leikkauskartat

1. Kohde

Muinaisjäännöslaji:	Asuinpaikka, lk II
Ajoitus:	Keskiaikainen
Kunta:	Hollola
Alue:	Salpakangas
Rekisterikylä, Rno:	Okeroinen 1:63 (ent. 1:12), Tienristi
Maanomistajat:	Pirkko Hongisto, Ojalantie 138, 15700 Lahti, puh. 03-7874307 Eeva Katvela, Särkiniementie 8 c 12, 00210 Helsinki Irma Willman, Kilpiäistentie 3, 15240 Lahti
Nimi:	Keinokartano
Peruskartta:	3111 03 Lahti
Peruskoordinaatit:	x 6764 32 y 421 56 z 125 - 130
Lahden kaupungin koordinaatit:	x 64436 - 64469 y 83968 - 84018 z 125,95 - 127,00
Kaivausala:	4 m ²
Löydöt:	Ei ole
Ajoitukset:	Hel-4196 ikä 490+/-90 BP
Analyysit:	¹⁴ C-analyysi Makrosubfossiilinäytteiden analyysi
Valokuvat:	Lahden kaupunginmuseon kuva-arkisto Neg. 120 550 - 120 560 Dia 30 658 - 30 661
Kartat:	Peruskarttaote 1:20 000 Yleiskartta 1:2000 Taso- ja leikkauskartat 1:20 3 kpl Ote kuninkaankartastosta 1779
Kirjallisuus:	Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. SKS 1989. Tampere. Kuusi, Sakari 1980. Hollolan pitäjän historia I-II. Kukkila.

2. Johdanto

Kohde löytyi 12.7.1998 rutiinitarkastuksessa kevyenliikenteen työmaalta, missä humuksen ja hiekan sekainen peltomultakerros oli kuorittu pois. Kohde sijaitsee Lahdesta Okeroisten kautta Hollolan Salpakankaalle johtavan ohitustien varrella Salpausselän eteläpuolisella peltoalueella aivan harjun tuntumassa (kuva 1, neg. 120 554). Tarkastushetkellä paikalla erottui hiekassa kaksi kulttuurimaa-aluetta, joista toisessa oli kiviä. Kulttuurimaa-alueet kiveyksineen puhdistettiin esiin Lahden Ristolan arkeologisen kaivauksen yhteydessä 13.7. työpäivän jälkeen, jolloin kävi ilmi, että kyseessä oli kaksi tulisijaa. Tämän jälkeen kohteet valokuvattiin. (diat 30658-30661)

Aamulla 14.7. otettiin yhteys Museovirastoon ja Tielaitokseen. Sovittiin, että Lahden kaupunginmuseo tekee paikalla pikaisesti pelastuskaivauksen ja kustannuksista vastaa Tielaitos. Kaivauksen valvojana toimi FL MA Hannu Takala Lahden kaupunginmuseosta, kenttätöönjohtajana HuK Hannu Poutiainen, kartanpiirtäjänä fil.yo. Merja Uotila ja kaivajana fil.yo. Tuomas Takala. Kaivauksen kenttä- ja jälkitöiden budjetti oli 13 017.40, johon sisältyivät työntekijöiden palkat sivukuluineen ja kilometrikorvaukset sekä näytteiden analyysistä aiheutuneet kustannukset.

Valokuva 1. Yleiskuva pyörätienlinjasta ja kaivauspaikasta. Kuvattu lännestä. (Lahden Kaupunginmuseon kuva-arkisto neg.no 120 554)

3. Mittaus- ja kaivausmenetelmät

Peruslinja vedettiin teodoliittia apuna käyttäen siten, että linja kulki kummankin tulisijan keskustan kautta ja jokseenkin kevyenliikenteenväylän pituusakselin suuntaisesti. Peruslinjalta mitattiin sen molemmista päistä suorakulmat kulmaprismalla, minkä jälkeen peruslinjan päistä vedettiin poikittaislinjat maantien reunaan, johon näin saadut kiintopisteet merkittiin punaisella maalilla. Kiintopisteiden koordinaatit, jotka ovat Lahden kaupungin koordinaatiston mukaiset ja poikkeavat valtakunnallisista perus- ja yhtenäiskoordinaateista, saatiin Tielaitoksen mittausryhmältä:

Mittapiste 1. $x = 64456,640$ $y = 83962,123$ $z = 126,707$

Mittapiste 2. $x = 64424,977$ $y = 84012,853$ $z = 125,910$

Näiden pisteiden sekä vaakamittojen ja kulmien avulla laskettiin peruslinjan päätepisteiden koordinaatit:

Päätepiste 1. $x = 64469$ $y = 83968$

Päätepiste 2. $x = 64439$ $y = 84018$

Kaivauksen korkeuskiintopisteenä käytettiin mittapistettä 1, ja kummallekin liedelle valittiin oma kojeen sijainti:

Liesi 1: korkeuspisteen $z = 126,707$ m mpy, lukema 1,91,
koje 128,62 m mpy

Liesi 2: korkeuspisteen $z = 126,707$ m mpy, lukema 1,26,
koje 127,97 m mpy

Tulisijoista, joille annettiin numerotunnukset 1 ja 2, piirrettiin millimetripaperille tasokartat (1:20) käyttäen apuna peruslinjaa ja taittomittoja - varsinaista koordinaatistoa ei paikalle siis tehty - ja tulisijoista otettiin vaaitusluvut.

Tämän jälkeen tulisijoista kaivettiin koillispuoli kuopalle siten, että leikkaus osui juuri peruslinjan kohdalle. Leikkaus valokuvattiin ja tulisijasta nro 2 tehtiin myös mittapiirros. Dokumentoinnin jälkeen otettiin radiohiiliajoitus- ja makrosubfossiilinäytteet. Tulisijasta nro 1 kaivettiin

kuopalle myös toinenkin puoli. Kaivausvälineinä käytettiin pääasiassa lastaa, mutta kiviä poistettiin lapiolla. (Neg. 120 557)

Sadekuurot hankaloittivat ajoittain niin kaivamista kuin dokumentointiakin. (Neg. 120 560)

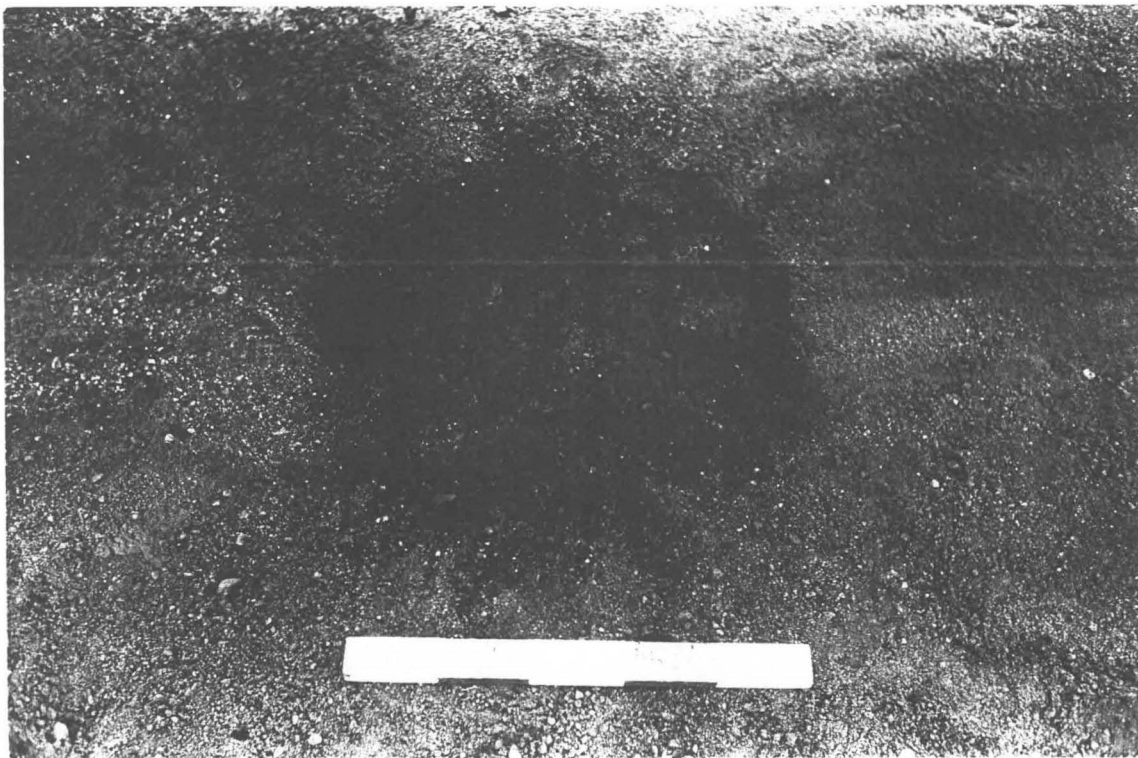
Valokuva 2. Tuomas Takala ja Merja Uotila kaivavat tulisija 2:sta toista puolta kuopalle. Kuvattu idästä. (LKM neg.no 120 557)

4. Havainnot ja näytteet

Tulisija 1

Kulttuurimaa-alue, joka sisälsi runsaasti hiiltä ja nokea, oli muodoltaan säännöllisen pyöreä, halkaisijaltaan 0,7 x 0,7 m ja syvyydeltään 0,07 m. Pinta 127.00 m mpy, pohja 126.93 m mpy.

Kiviä ei ollut jäljellä. Kohde tulkittiin tulisijan pohjaksi. Kulttuurimaa-alue rajautui erittäin selvästi puhtaaseen hiekkaan, joten tulisijaa varten oli maahan kaivettu kuoppa. Kohteesta otettiin yksi radiohiiliajoitusnäyte. (Neg. 120 551, 120 553, 120 555)

Valokuva 3. Liesi 1. Kuvattu päältä. (LKM neg.no 120 551)

Tulisija 2

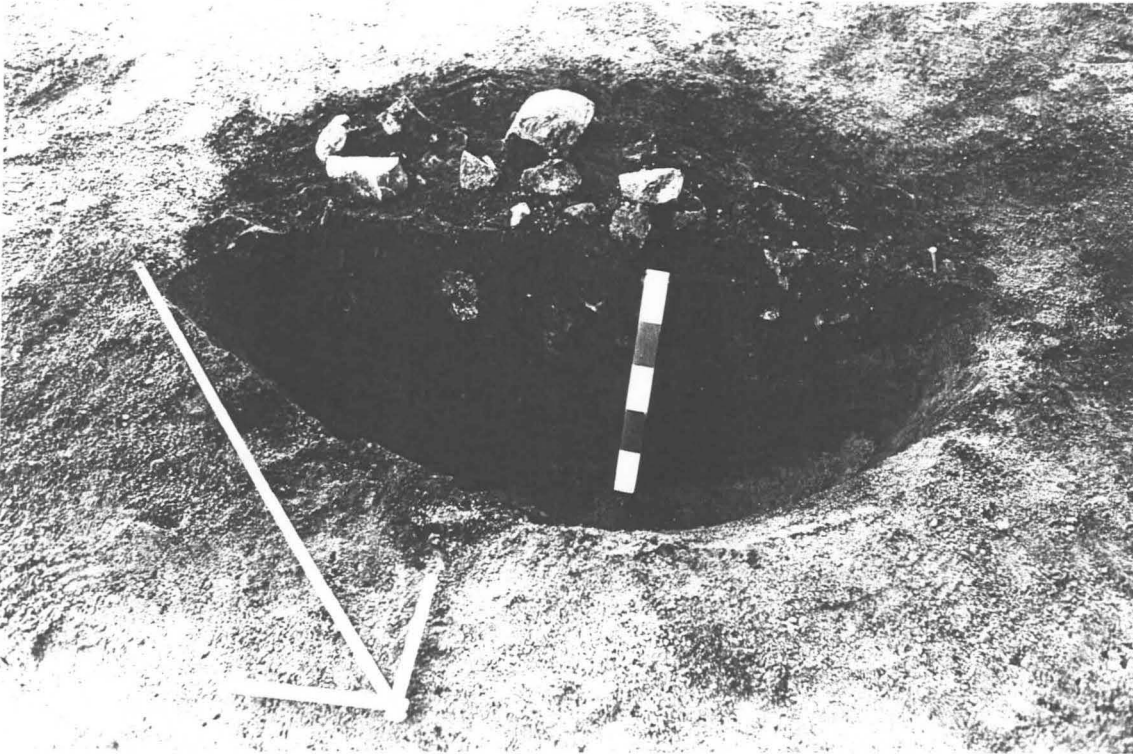
Kulttuurimaa-alue kiveyksineen, jonka yläosa oli harmahtavaa noen ja humuksen sekaista kivennäismaata, oli pyöreähkö. Sen halkaisija oli 1,4 x 1,5 m ja syvyys 0,64 m. Pinta 126,59 m mpy, pohja 125,95 m mpy.

Alaosa sisälsi runsaasti hiiltä ja hiiltyneitä puunkappaleita sekä palaneita kiviä. Kulttuurimaa-alue rajautui selvästi puhtaaseen hiekkaan, joten tulisijaa varten oli maahan kaivettu kuoppa. Kuopan pohjalla oli hiekassa kivien alla hiiltyneitä puita, jotka ilmeisesti muodostivat eräänlaisen yksinkertaisen arinan.

Kohteesta otettiin kaksi radiohiiliajoitusnäytettä. Toinen otettiin kuopalle kaivettaessa ja toinen liedien pohjalta arinapuusta kivien alapuolelta. Tulisijasta otettiin myös kaksi makrosubfossilinäytettä. Toinen otettiin välittömästi tulisija ulkopuolelta ja toinen tulisijan keskeltä harmahtavan kulttuurikerroksen alaosasta. Ennen näytteiden ottoa niiden kohta puhdistettiin ts. raaputettiin lastalla parin sentin kerros pois pinnasta. (Neg. 120 552, 120 553, 120 558)

Valokuva 4. Liesi 2. Kuvattu koillisesta. (LKM neg.no 120 553)

Valokuva 5. Liesi 2:n leikkaus, toinen puoli kuopalle kaivettuna. Kuvattu koillisesta. (LKM neg.no 120 558)

Muita havaintoja

Tulisijan nro 2 kohdalla, sen koillispuolella, havaittiin pyörätien leikkauksessa kyntökerroksen alapuolella punertavaa hiesua noin 5 cm. Sen alla oli tummempi kulttuurikerros, joka rajautui selvästi puhtaaseen hiekkakerrokseen. (Ks. luonnospirros, neg. 120 556)

Noin 15 m edellä mainitusta kohdasta pyörätien suuntaisesti tulisijan 1 suuntaan kerrokset olivat muutoin vastaavia, mutta kyntökerroksen ja kulttuurikerroksen välissä oli 10 cm paksu keskikarkea hiekkakerros.

5. Yhteenveto ja tulkinta

Kevyenliikenteenlinjalta tutkittiin kaksi tulisijaa. Toinen liesistä (nro 1) oli maansiirtotyön yhteydessä pääosin tuhoutunut. Sen vuoksi siitä oli mahdollista päätellä vain kolme seikkaa: sen perustamista varten oli maahan kaivettu kuoppa, liedien pohja oli muodoltaan pyöreä ja liesi on ollut halkaisijaltaan ainakin 70 x 70 cm. Liedestä otettu hiilinäyte on ajoitettavana.

Toinen liesi oli paremmin säilynyt. Sen perustamista varten maahan oli kaivettu ainakin 50 cm syvä kuoppa, jonka pohjalle oli tehty yksinkertainen arina säteittäin asetelluista puista. Puut olivat osittain hiekan sisällä osittain sen päällä. Arinan päälle oli ladottu nyrkinkokoisia kiviä, jotka muodostivat yhdessä humuksen ja kivennäismaan kanssa tiiviin ja 64 cm paksun kerroksen. Tulisijan halkaisija oli 1,4 x 1,5 m. Siitä otettiin kaksi hiilinäytettä, joista toinen on ajoitettu 490 +/-90 BP. Lisäksi kaivettiin kaksi makrosubfossiilinäytettä, jotka ovat analysoitavana.

Tulisijojen kohdalla todettiin kevyenliikenteenväylän ja pellon leikkauksessa peltomullan alla selvä kulttuurikerros. Se ilmeisesti liittyy nyt tutkittuihin liesiin. Tutkituista liesistä ja todetusta kulttuurikerroksesta ei löydetty artefakteja, mikä ainakin osittain johtunee kaivetun maamaassan pienestä määrästä.

Rakenteiden ja kulttuurikerroksen perusteella voidaan esittää, että paikalla on ollut ainakin yksi ja nähtävästi asumiseen tarkoitettu rakennus. Sen ikä (BP) on 490 +/- 90 tulisijan nro 2 ajoitusnäytteen perusteella ts. se on peräisin keskiajalta tai uuden ajan alkupuolelta.

Liesien välinen etäisyys oli noin 60 m, joten paikalla on saattanut olla toinenkin rakennus liedien nro 1 kohdalla. Onko kyseessä ollut asuinrakennus tai esimerkiksi keittokodan tyyppinen rakennelma ei ole kuitenkaan mahdollista sanoa. Ulkouunien tai ulkona käytettyjen tulisijojenkaan mahdollisuutta ei voida sulkea pois.

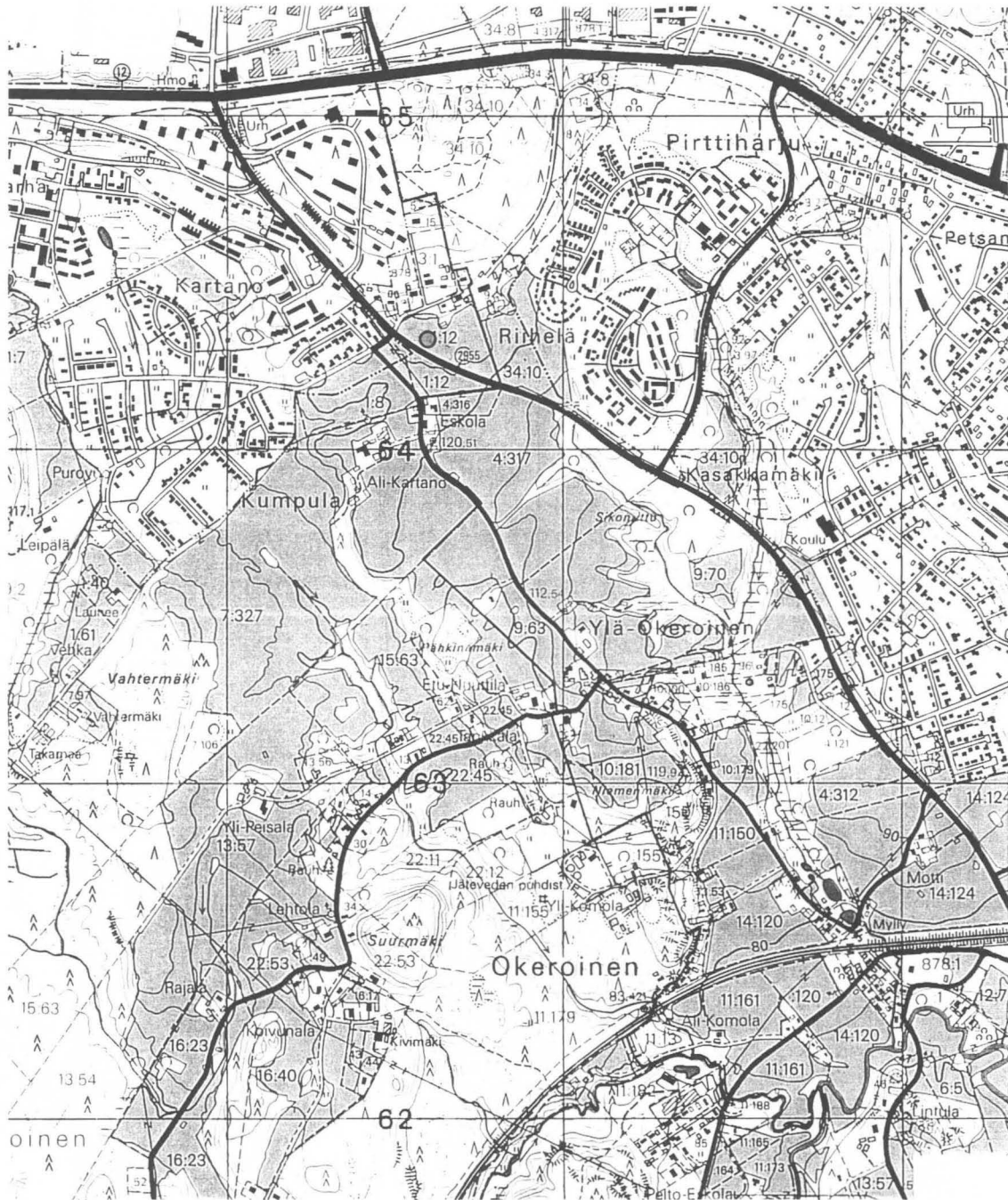
Vertaamalla todetun arkeologisen kohteen sijaintia peruskartalla vanhaan karttamateriaaliin (Kuninkaankartasto Suomesta 1776-1805, 1989: 205) voidaan päätellä, että alueella on 1700-luvun jälkipuoliskolla sijainnut Hollolan pitäjän Okeroisten kylä. Paikalla todetun paksun ja selvän kulttuurikerroksen perusteella siellä on vielä jäljellä jäännöksiä Okeroisten keskiaikaisesta kylästä. (Kuva 2)

Vuonna 1539 oli kylässä 24 taloa ja 1600-luvun alkupuolella niitä oli 20 (Kuusi 1980 I: 178). Nyt tutkituista liesistä ainakin paremmin säilynyt lienee kuulunut jollekin Okeroisten kylän taloista.

Lahdessa 18.11.1998

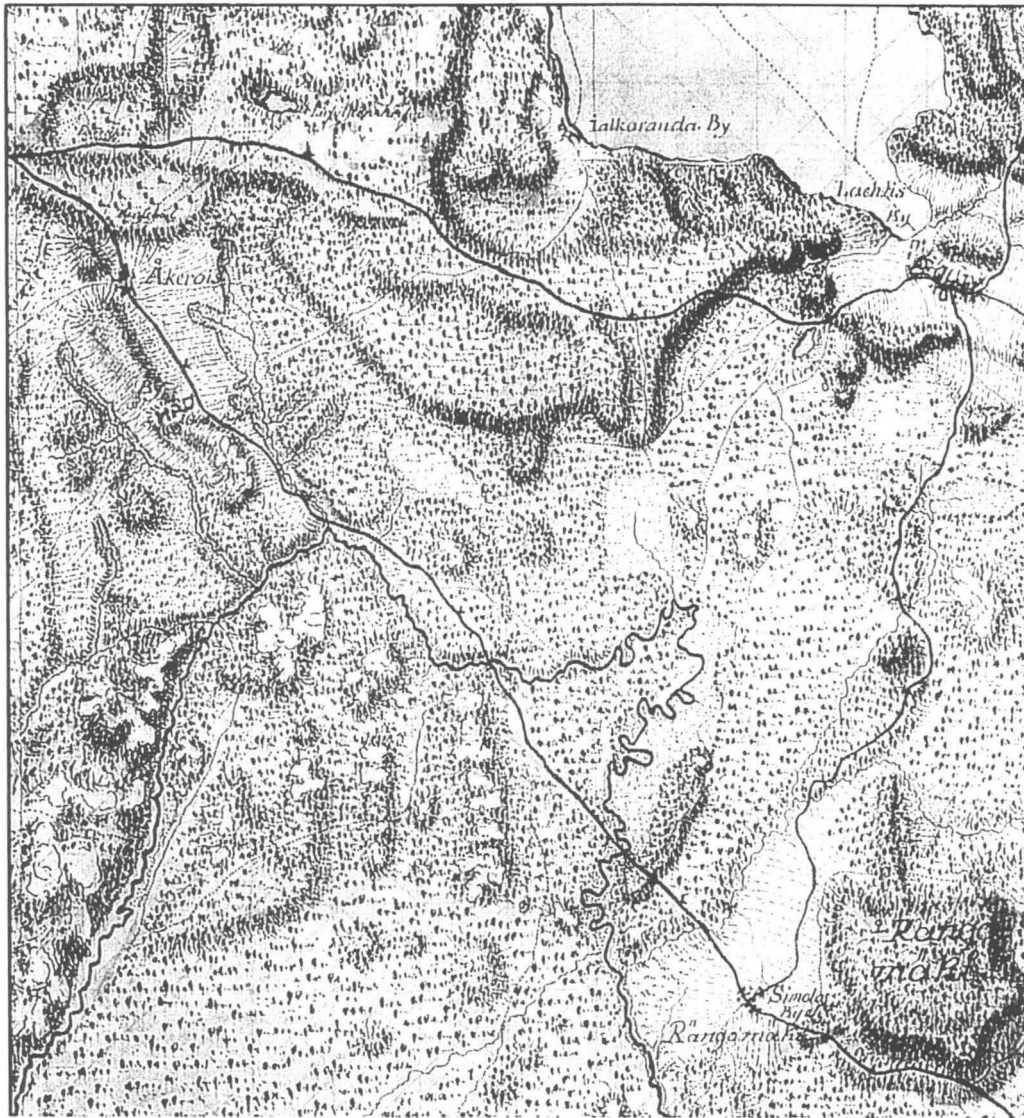

Hannu Poutiainen

Kuva 1. Hollola Salpakangas Keinokartano, historiallisen ajan asuinpaikka ○

(Pk-ote 311103 Lahti, 1:20 000, 1992)

Kuva 2. Hollolan Okeroisten kylä 1779

Lähde: Kuninkaankartasto Suomesta 1776-1805. SKS 1992.

Mustavalkokuvalettelo

Alkuperäisiä negatiiveja säilytetään Lahden Kaupunginmuseon kuva-arkistossa.

Kuvannut H. Poutiainen

No	Pvm	Suunta	Kohde
120551	14.7	Päältä	Liesi 1, taso 1.
120553	“	NE-SW	Liesi 2, taso 2.
120554	“	W-E	Yleiskuva pyörätienlinjasta ja kaivauspaikasta.
120557	“	E-W	Työkuva. Merja Uotila ja Tuomas Takala kaivavat kivettyä liettä kuopalle.
120558	“	NE-SW	Liesi 2, leikkaus. Toinen puoli kuopalle kaivettuna.

HOLLOLA SALPAKANGAS KEINOKARTANO 1998

Negatiiviluettelo. Negatiivit on luetteloitu Lahden kaupunginmuseon kuva-arkistoon numeroilla 120 550 - 120 560.

Kuvaaja H. Poutiainen

No	Pvm	Suunta	Kohde
120550	14.7.	E-W	Liesi 1, taso 1.
120551	"	Päältä	Liesi 1, taso 1.
120552	"	NE-SW	Liesi 2, taso 1.
120553	"	NE-SW	Liesi 2, taso 1.
120554	"	W-E	Yleiskuva pyörätienlinjasta ja kaivauspaikasta.
120555	"	NE-SW	Liesi 1, leikkaus toinen puoli kaivettuna kuopalle.
120556	"	SW-NE	Kyntö- ja kulttuurikerrosta pyörätien leikkauksessa.
120557	"	E-W	Työkuva. Merja Uotila ja Tuomas Takala kaivavat kivettyä liettä kuopalle.
120558	"	NE-SW	Liesi 2, leikkaus toinen puoli kuopalle kaivettuna.
120559	"	NE-SW	Liesi 2, leikkaus toinen puoli kuopalle kaivettuna.
120560	"	N-S	Työkuva. Lieden nro 2 leikkausta piirretään sateessa. Merja Uotila (vas.) ja Tuomas Takala.

HOLLOLA SALPAKANGAS KEINOKARTANO 1998

Dialuettelo. Diat on luetteloitu Lahden kaupunginmuseon kuva-arkistoon numeroilla 30658 - 30661.

Kuvaaja H. Takala

No	Pvm	Suunta	Kohde
30658	13.7	etelästä	Liesi 1
30659	“	”	Liesi 1
30660	“	”	Liesi 2
30661	“	”	Liesi 2

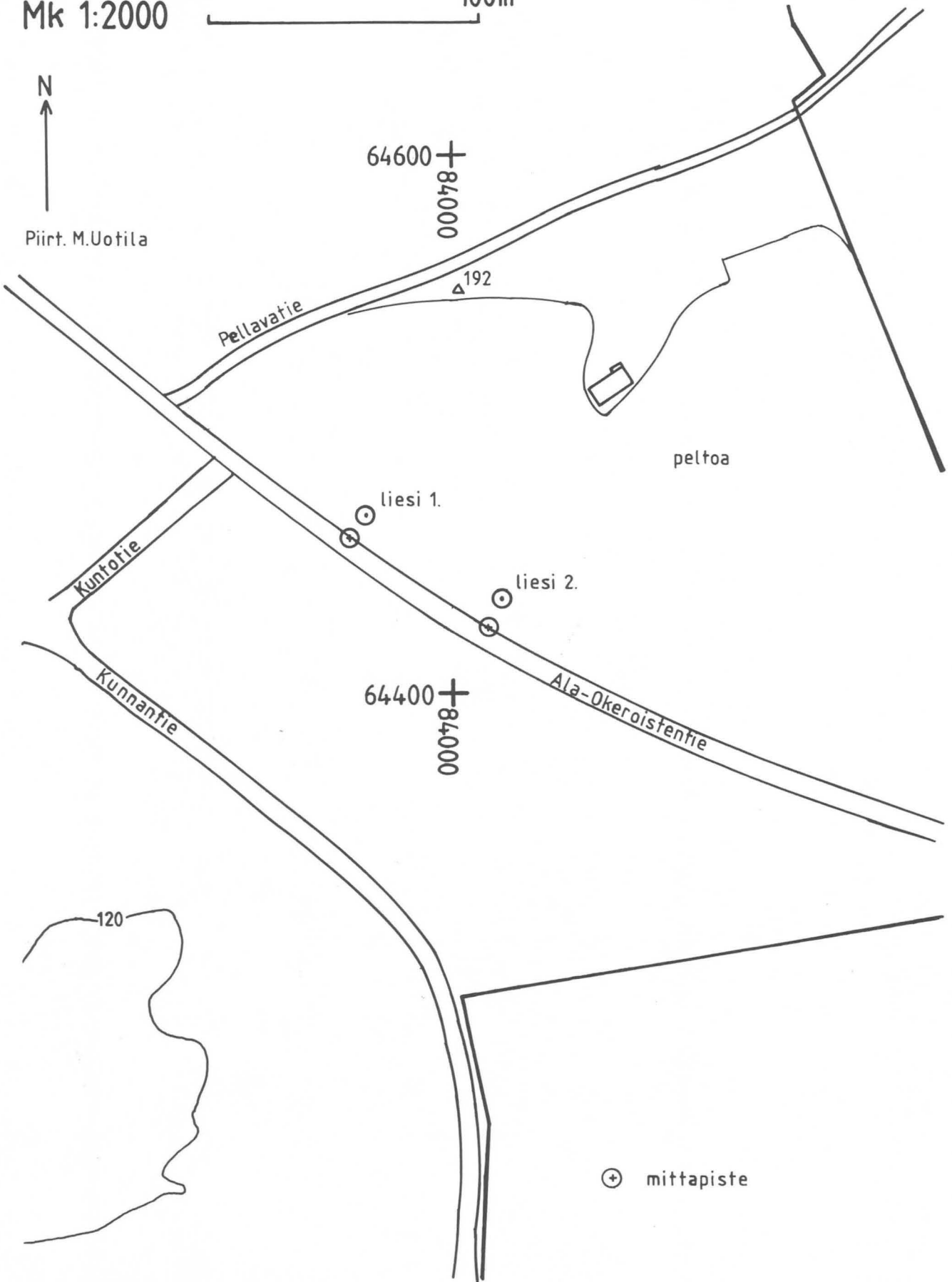
Hollola Salpakangas Keinokartano 1998

yleiskartta

Mk 1:2000

Piirt. M.Uotila

⊕ mittapiste

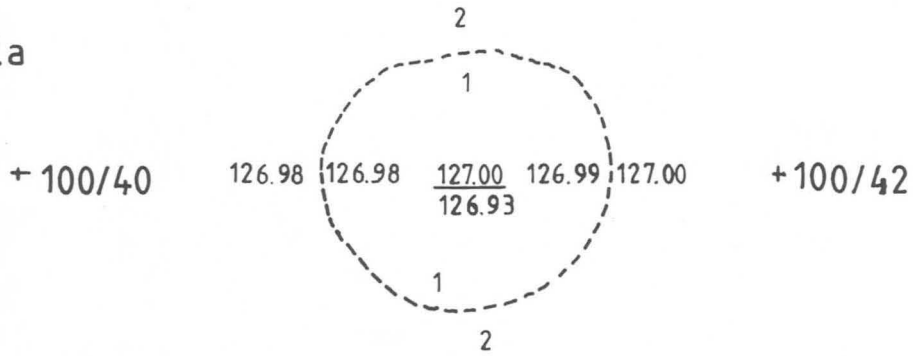
Karttapohjana Hollolan ja Lahden asemakaavakartat 1:2000

Hollola Salpakangas Keinokartano 1998
liesi 1
tasokartta

Mk 1:20 0 1,5m

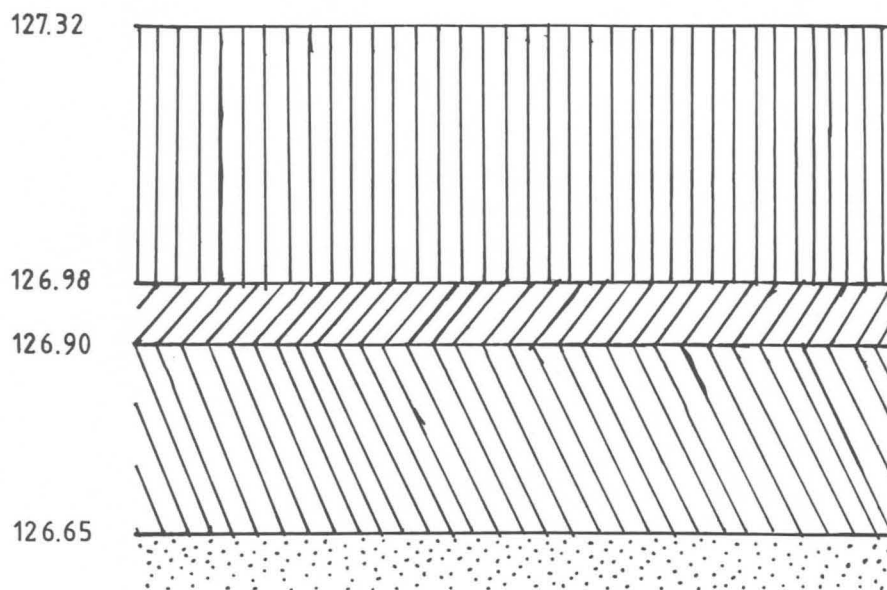
Piirt.
M.Uotila

- 1 keskikarkea hiekka, nokea ja hiiltä
 - 2 keskikarkea hiekka
- Korkeudet m mpy

Hollola Salpakangas Keinokartano 1998
pyörätien leikkaus
luonnospiirros
Mk 1:10

Piirt. M.Uotila

leikkaus lounaasta

- kyntökerros
- punertava hiesu
- kulttuurikerros
- keskikarkea hiekka

Korkeudet m mpy